

Mas Torreguitzana

Aquest mas fa segles que va enrunar-se i la seva localització és incerta, però mereix el nostre interès per la seva antiguitat i perquè Torreguitzana és, sens dubte, el cognom més típic de Fals, un cognom que no trobarem enlloc més del país. El primer esment dels Torreguitzana data del 19 de les kalendas de setembre de 1281, quan es va pactar un doble enllaç matrimonial entre els fills i les filles de dos masos que es trobaven l'un a la vora de l'altre. Guillem de Torreguitzana va donar la mà de la Maria a l'hereu Guillem de Torreblanca, mentre que el veí va donar l'Elisenda, germana del nuvi, a Guillem de Torreguitzana, fill i hereu del Guillem. Els dots intercanviats van ser de 800 sous i les aportacions dels marits a les mullers respectives de 400 sous.

Guillem serà un nom que s'anirà repetint en les següents generacions. A casa hi havia un altre xicot, el Pericó, que va haver de seguir el camí dels fadrísters i marxar de casa. Ho va fer el 1284 després que el seu germà, l'hereu, li donés els diners que li pertocaven de legítima.

En el capbreu de 1303 no hi figura el cap de la casa i només paga de cens un parell de gallines "de guiatge". Igual que els altres masos de la Vall de Torreblanca, no està sotmès a censos en espècies i a prestacions personals, la qual cosa indica un règim jurídic diferenciat amb respecte a les altres cases del terme. Com es veurà més endavant, la senyoria d'aquest mas era del Monestir de Sant Benet de Bages, si bé el castlà de Fals hi tenia alguns drets.

El 1317 va fer una declaració Jaume de Torreguitzana, habitant a la ciutat de Barcelona, a prop d'un colomer dit d'en Claramunt. Va afirmar que era fill de Pere de Torreguitzana i Manresa (difunta), i que com hereu de la seva mare Manresa, reconeixia al seu oncle Jaume Folquer, de Sant Joan de Vilatorrada, que li havia pagat els 400 sous que li tocaven del llegat de la dona Berenguera Folquera, mare del Folquer i àvia del Jaume. S'aclareix que la Manresa i el Folquer són germans i que la Berenguera havia passat a millor vida l'any 1300.

Com que Pere Torreguitzana viu a Manresa, possiblement el podem identificar com el Pericó que va recollir la legítima el 1284.

La següent referència és de la parella formada per Guillem de Torreguitzana i la seva muller Maria, els quals van efectuar el 1333 un pagament de 160 sous a Berenguer Rabeia, un moliner que vivia al carrer Terròs de Manresa. Aquell mateix any es van signar les capitulacions matrimonials entre Guillem de Torreguitzana, fill del Guillem, amb Blanca, filla d'Arnau de Salelles (difunt) i Elisenda. A més de la mare, en els tractes hi va participar Geralda, germana de la Blanca. La Geralda devia ser més gran, ja que era vídua de Ferrer de Salelles i tenia un fill adult dit Ferreró. Les vídues van donar a la futura dona del Guillem Torreguitzana un dot de 1.200 sous.

El 1337, Pere Rourich del mas de Torremaguera (actual mas Morera de Manresa) va deixar a mitges als dos Guillem de Torreguitzana, pare i fill, un ramat format per 8 ovelles i 6 anyells. Aquests tractes a mitges eren habituals; un hi posava els animals, l'altre els feia pasturar a les seves

Casot

terres, i al cap de l'any es partien les cries i la llana. Aquell mateix any el Guillem, pare, va rebre una part de la dot que havia donat a Elisenda, una filla seva que s'havia mort després de casar-se amb Pere Grassó de Castellà.

El febrer de 1343 Margarida, filla del sastre Berenguer Martí, va fer esposalles amb Bernat de Torreguitzana, picapedrer de Manresa, fill del Guillem. El 1345 el Guillem i la Blanca van reconèixer deure uns diners a un tal Bosch que vivia a prop del Portal de Lleida de Manresa. El 1353 Guillem de Torreguitzana i la seva dona Mateua van comprar una mula a Bernat Balç, de Fals. Potser la Mateua era una segona muller del Guillem.

El 1353 el Guillem va esdevenir hereu del seu oncle Jaume. Un fragment del document fa: "*attendentes q. diotí Jacobus de Turrigizana tempore pestilitatis instituit in suo ultimo testamento mihi heredem universalem*". El Jaume havia estat doncs, una de les nombroses víctimes de l'epidèmia de pesta que va assolir el país. Com hereu de l'oncle va ingressar alguns diners de pagaments pendents, però per altra banda va haver de satisfer allò que l'oncle havia deixat a la Sibila, la seva vídua, que entretant s'havia casat de nou. El 1359, el Guillem, la seva dona Mateua i el seu fill Jaume, van manllevar a Bernat de Lledó 8 quarteres d'oli.

Uns anys després tornem a tenir una persona anomenada Guillem de Torreguitzana, segurament un descendent de l'anterior. El 1372 va haver de pagar un deute del seu veí del mas Torreblanca, que ell havia avalat amb la seva signatura. Hi ha un document interessant, datat de 2 de desembre de 1392, en el qual fra Pere de Coma, camarer del monestir de Sant Benet, i Francesc Nerell de Manresa van renunciar als seus drets dominicals sobre el mas de Torreguitzana. En el document no es parla de diners ni de cap altre compensació, la qual cosa fa dubtar si era una renúncia efectiva. A més, en el futur trobarem que els censos a Sant Benet se segueixen pagant.

El 1396 el Guillem va comprar a la fira de Manresa quatre pells adobades que li van costar 4 florins i mig. No eren per ell, sinó que les va comprar per un Beneficiat de la Seu. El 1397 va fer testament la noble Elisenda, vídua de Jaume, senyor del terme de Rajadell. Va demanar ser enterrada al cementiri de Fals, va deixar diverses quantitats a les esglésies i capelles de la rodalia i va fer hereu universal a Guillem de Torreguitzana, el seu nebot.

Sovintegen les referències al Guillem, compres d'animals principalment, en el període comprès entre el 1401 i 1418. En una d'aquestes compres, feta el 1408, hi surt Guillem de Torreguitzana, fill de Guillem. Es veu que en aquest temps el mas Torreguitzana va incorporar les terres d'un mas rònec adjacent denominat Ferrer d'Aguileres, perquè el 1414 es van pagar al monestir de Sant Benet 33 sous per aquest mas. El juny de 1425 el Guillem en va pagar 110 a Francesc Nerell, de qui es va declarar home propi, natural i afocat per la meitat del dit mas d'Aguileres, i li va retre homenatge de boca i mans, una manera ritual de dir que posseïa el mas pel Nerell i que estava obligat a pagar-li censos. Aquest Nerell era fill del Francesc Nerell que ha sortit abans, que deuria ser algun acabalat ciutadà de Manresa que havia comprat part dels drets de propietat a Sant Benet.

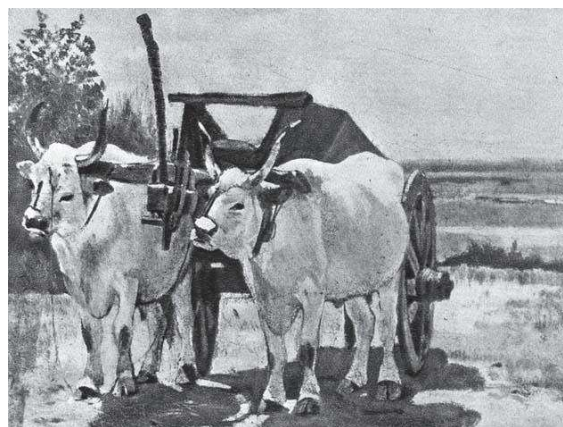
En respecte a la família, tenim que el 1423 es van fer capítols entre Pericó Torra, de Sant Fruitós, i la noia Maria, filla de Guillem de Torreguitzana i Francesca (difunta). El pare va donar a la Maria 15 lliures, un arribanc, dos llençols de tres teles, unes estovalles i mitja dotzena de tovallons.

En l'espai comprès entre els anys 1436 i 1439 apareix en quatre ocasions Salvador de Torreguitzana. Potser el més significatiu és el debitori de 80 sous a Guillem Pere de Valldaura, rector de Sant Mateu, en concepte de 20 setzens de vi.

Després d'un temps sense dades s'arriba a un altre Guillem de Torreguitzana, el qual per fer front a les dificultats econòmiques no té més remei que empenyorar el mas a Galzeran Ferrera, possessor del mas Sant Andreu. El 1493, Pere Galzeran Ferrera, fill de l'anterior, va traspasar l'empenyorament a Vicenç Sala, l'amo del mas Sala (Massana). Llavors es va morir Guillem de Torreguitzana sense descendents i el mas va passar a la seva germana Francina. Aquesta havia entrat al mas Torreblanca en casar-se amb l'hereu Antoni. L'abril de 1497 la Francina va recuperar el ple domini pagant a Vicenç Sala, les 10 lliures de l'empenyorament. Per via de matrimoni doncs, el mas Torreguitzana va passar a formar part del patrimoni dels hereus de Torreblanca.

El 1558 el vell amo de Torreblanca es va vendre el mas a carta gràcia a Joan Oms, casat amb la seva néta Beneta. El 1586 l'Oms va afegir-hi uns quants diners més i va aconseguir el dret de lluir i quitar, que encara conservaven els descendents del Torreblanca, i la propietat va passar a ser ben seva. Li va caldre però, la conformitat de Joan

de Sentmenat i de l'abat de Sant Benet, que n'ostentaven la senyoria. En el moment del canvi de mans, es va fer constar que el mas Torreguitzana es trobava habitat per un masover i que pagava cada any un cens de 3 sous al camarer de Sant Benet.

El carro dels bous

Al segle XVII l'amo de Montconill va comprar tota la propietat Oms. Les terres del mas Torreguitzana van quedar unides a les pròpies del mas Montconill, però la denominació del mas agregat es va conservar molts anys. Així, el 1771 es va fer un establiment de vinya als germans Jaume i Valentí Canals, de Sant Joan, d'una peça de 8 jornals de pertinències del mas Torreguitzana, que termenejava a llevant amb Campserver, al nord amb Montconill, i al sud i a ponent amb la resta de Torreguitzana. El 1778 es va establir un tros d'una quartera a un parcer de Fals, situat al sud de la peça anterior, i un de 4 quarteres que limitava per la part nord amb el camí ral. En els establiments hi consta que el domini directe de la terra és del monestir de Sant Benet.

Encara en l'establiment d'una vinya de 8 quarteres del 1818 i el subsegüent traspàs del 1854, surt esmentat el topònim. Aquesta vinya termenejava a per orient amb la riera de Fals, a migdia amb el mas Oms i pels altres costats amb la resta de terra de Montconill.

Les afrontacions citades són massa imprecises per fixar amb certesa la localització de l'antic mas Torreguitzana, però s'endevina que es deuria trobar al vessant esquerra de la riera, més o menys al davant del mas Oms. La ubicació de la casa encara és més problemàtica. Suposant que en quedin ruïnes, aquestes es deuen trobar perdudes enmig del bosc.